

Foreløbig

TERMINALPLAN

for forskningsbibliotekernes fælles edb-udviklingsarbejde

Indledning	s.1
Terminaltyper	s.3
Skitse til registreringsfunktion	s.6
Terminaler i forskningsbibliotekerne	s.7
Skøn over behov for terminaler	s.9

Indledning

Under Forskningsbibliotekernes Fællesråd opnåedes pr 1.april 1971 en bevilling til oprettelse af et edb-kontor til at bistå ved og koordinere forskningsbibliotekernes edb-arbejde. I marts 1972 trådte Edb-kontoret i funktion omend i begrænset omfang i forhold til de oprindelige planer på grund af det almindelige personale-loft.

En af forudsætningerne for det fælles edb-udviklingsarbejde er forskningsbibliotekernes adgang til anvendelse af edb-kapacitet på de regionale edb-centre; ved betalingsordningens indførelse er forskningsbibliotekerne gjort betalingspligtige.

I Forskningsbibliotekernes Fællesråds Edb-udvalg er der udarbejdet planer og projekter for det fælles edb-udviklingsarbejde. Det foreløbige mål er indeholdt i Administrationsdepartementets notat af 24.9.1973, hvori der bl.a. står:

Bibliotekerne opretter en central registreringsfunktion, der modtager, opbevarer og distribuerer katalogiseringsoplysninger. Inddata til denne funktion skal hovedsagelig være MARC-bånd fra udlandet. Den del af katalogiseringen, der ikke kan dækkes af MARC-båndene, udføres af det bibliotek, der først anskaffer den omhandlede publikation. Katalogiseringen skal ske efter en aftalt fælles standard for katalogiseringsinformation og informationen overføres i MARC-format til den centrale registreringsfunktion. Samtidig vedligeholdes et totalregister over eksisterende publikationer i forskningsbibliotekerne. På grundlag af oplysninger om anskaffelser kan katalogiseringsinformationen udtrækkes fra registret og overføres til det enkelte bibliotek i form af færdige kataloger eller som MARC-bånd til det edb-system, som biblioteket anvender.

(aftrykt i sin helhed i Information for forskningsbibl. 5. årg, nr 8)

Edb-udvalget har i december 1975 rettet henvendelse til ministeriet for kulturelle anliggender med forslag om udbygning af Edb-kontoret såvel med hensyn til personale som edb-kapacitet frem til 1.april 1980.

Edb-kontoret udfører i dag på forsøgsbasis en punktvis registrering, som end ikke pr 1.april 1980 kan forventes at være udbygget til at omfatte nye anskaffelser af litteratur i alle større forskningsbiblioteker.

Det er endvidere i omtalte henvendelse til ministeriet forudsat, at de enkelte biblioteker selv anskaffer lokalt udstyr for at planen overhovedet kan gennemføres. En gradvis opbygning af den centrale registreringsfunktion forudsætter at der løbende foretages terminalanskaffelser, i første række på de større biblioteker som i dag ikke har tilstrækkeligt registreringsudstyr.

Følgende spørgsmål skal derfor belyses i relation til ovennævnte:

1. Hvad er det enkelte biblioteks behov for terminaler mv. i perioden frem til 1.april 1980? Spørgsmålet skal besvares under hensyn til opgavernes art og omfang.
2. Hvorledes sikrer man sig, at der for det enkelte bibliotek foretages løbende anskaffelser således, at det tidligt anskaffede udstyr også kan finde anvendelse i en senere fase? Under besvarelsen bør det medtages, at der kan finde en omfordeling af terminaler sted mellem afdelinger på de største biblioteker eller inden for en gruppe af biblioteker.
3. Hvad er Edb-kontorets behov for terminaler mv. i perioden frem til 1.april 1980? Spørgsmålet besvares med hensyntagen til opgavernes art og omfang.
4. Skal det udstyr, der anskaffes i perioden frem til 1.april 1980, også kunne finde anvendelse i et "forskningsbibliotekernes databasesystem", eller kan det betragtes som afskrevet inden denne fase indtræder?

Terminaltyper i forskningsbibliotekerne opdelt efter anvendelse

Det kan være hensigtsmæssigt at foretage en opdeling af udstyr efter anvendelse, selvom samme udstyr kan anvendes til forskellige opgaver. Udover programmering kan der tænkes udstyr anvendt til:

1. registrering af bibliografiske data
2. processtyring på det enkelte bibliotek
3. fremstilling af kataloger
4. udlånsregistrering og -kontrol
5. søgning på bibliografiske data
6. emnesøgning (dokumentation)

I det følgende anføres nogle kommentarer til de enkelte anvendelser bl.a. i relation til hidtidige forsøg.

1. Udstyr til registrering af bibliografiske data

Udstyret skal kunne anvendes til registrering af bibliografiske data, der bl.a. kan karakteriseres ved en relativ høj grad af variation. Registreringen skal kunne foregå med eller uden brug af registreringsbilag. Inden en publikation registreres skal der være mulighed for at søge blandt bibliotekets tidligere registrerede publikationer, dog helst også i en større database; søgningen behøver dog ikke at foregå fra samme terminal/i samme arbejds-gang.

Erfaringer fra forsøg viser, at registreringen bør foregå på en dataskærmterminal med en skærmstørrelse og et tegnsæt, der svarer til hovedparten af de bibliografiske enheder. Til terminalen skal der være tilsluttet et lokalt datalager, hvortil de registrerede data umiddelbart kan overføres, således at arbejdet kan foregå i en normal rytme. Om overførsel til behandling på en datamaskine sker pr post eller over telenettet er uden betydning for selve registreringsfunktionen.

For større registreringsopgaver kan det overvejes at lægge nogle af databehandlingsopgaverne, f.eks. undersøgelse af syntaks i format og check af numre, lokalt på en minidatamat, men hovedlinierne for denne opgavetype tegner til i en årrække at være som ovenfor skitseret.

Udstyr af denne art bør tidligt indgå i bibliotekets anskaffelsespolitik, da registreringen af bibliografiske data er en af hovedforudsætningerne for det videre arbejde.

Som et groft skøn, der er baseret på hidtidige erfaringer herhjemme, skal det anføres, at en øvet bibliotekar uden brug af registreringsbilag kan registrere ca 20 bibliografiske enheder (incl. flerbinds-

værker) på en normal arbejdsdag.

2. Udstyr til processtyring på det enkelte bibliotek

Der tænkes her på styring af det man kalder "bogens gang". Edb-kontoret har ikke arbejdet med projektet, bortset fra i et enkelt nu afsluttet forsøgssystem (Accessionsforsøget), hvor søgeprocedurerne dog havde en mere dominerende rolle fremfor styringen. En begyndelse til et system findes i Roskilde Universitetsbiblioteks accessionssystem.

Det må anses for en stor opgave at iværksætte automatisk processtyring på et bibliotek, der udstyrmæssigt kan tænkes bygget op omkring en minidatamat.

3. Udstyr til fremstilling af kataloger

Kataloger skal her opfattes i den bredeste betydning: mikrofilm og -fiche, kataloger i bogform eller lister, trykte katalogkort eller kladdesedler, dvs. bibliografiske data, ordnet efter et eller andet princip (som regel alfabetisk eller systematisk), men iøvrigt nogenlunde tilgængeligt uden anvendelse af terminaler og lignende.

Kvaliteten af katalogen spiller en væsentlig rolle; udstyrmæssigt viser erfaringer, at omkring 100 tegn excl. kombinationer af tegn er et rimeligt udgangspunkt. Tegnenes læselighed skal være så god, at det ikke hindrer hurtige opslag. Katalogens lay-out spiller naturligvis en stor rolle, men er normalt ikke bundet af udstyret.

Udstyret kan være mikrofiche/-filmfremstillere, fotosættere eller printere. Behovet for katalogprodukter afhænger af det enkelte bibliotek og dets katalogform, men man kan forudsætte, at bibliotekets behov normalt ligger under det niveau, hvor det er forsvareligt at anskaffe udstyr i større stil til lokalt brug.

Kataloger kan fremstilles på servicebureaubasis; erfaringer viser, at f.eks. fotosætning af kataloger er ret bekosteligt, dvs at udgifterne først bliver rimelige ved et stort oplag; langt de fleste kataloger skal kun fremstilles i et mindre oplag. Fremstilling af mikrofiche mv. er væsentligt billigere, mens printerudskrifter er noget dyrere end mikrofiche.

Ved fælles for forskningsbibliotekerne at anskaffe udstyr til fremstilling af kataloger vil man opnå en bedre udnyttelsesgrad end det enkelte bibliotek ville have mulighed for, større valgfrihed med hensyn til katalogmedie og sandsynligvis en bedre økonomi end ved anvendelse af servicebureauer.

Udstyret skal kunne modtage f.eks. færdigredigerede magnetbånd til fremstilling af kataloger; det behøver således ikke at stå i tilslutning til en større datamat. I en startfase kan lavhastighedsterminaler, der er konfigureret til at modtage batch-outputfiler, anvendes.

4. Udstyr til udlånsregistrering og -kontrol

Udstyret er til lokal anvendelse på det enkelte bibliotek, og er en del af den under pkt 2 nævnte processtyring tilsluttet specielle ydre enheder til registrering. Det forudsætter imidlertid ikke processtyringen.

Som et seperatsystem er de væsentligste opgaver, at udlånstransaktioner foregår nemt og bekvemt for bibliotek og benytter, at trivielle opgaver som f.eks. hjemkaldelser sker automatisk og at biblioteket får en benyttelsesstatistik af dets samlinger. Edb-kontoret har endnu ikke arbejdet med udstyr til udlån. Folkebibliotekerne har haft et par forsøg, og forskningsbibliotekerne er ved at afslutte et på DTB. Roskilde Universitetsbibliotek har et udlånssystem og Biblioteksdata står over for at skulle underskrive kontrakt om anskaffelse af udstyr. Det er væsentligste, der foregår her i landet. Ikke mindst på udlånsområdet er der store forskelle fra bibliotek til bibliotek, der vil vanskeliggøre kopiering af systemer.

5. Udstyr til søgning på bibliografiske data

Der stilles ingen specielle krav til udstyr af denne art; udstyret bør kunne anvendes som terminal til en datamat uanset dennes fabrikat, og transmissionen bør kunne foregå så hurtigt som muligt (hvilket dog ikke er den eneste begrænsende faktor i et søgesystem). Der er tale om almindelige terminaler, som skal kunne anvendes til en række forskellige former for forespørgsler på et bibliotek. Udstyret er det billigste af de her nævnte typer, og det vil være tilstrækkeligt til programmeringsopgaver.

6. Udstyr til emnesøgning (dokumentation)

Udstyret adskiller sig ikke væsentligt fra det forannævnte bortset fra, at det har vist sig hensigtsmæssigt, at man i mindre omfang kan fremstille papirudskrifter i forbindelse med søgningen; det betyder dog, at udstyret vil være noget dyrere. Udstyr under 5 og 6 kræver ingen edb-medarbejder på biblioteket, idet man forudsætter, at søgninger foregår ved opkaldt til eksisterende systemer.

Grovskitse for registreringsfunktionen

I det følgende skitseres den model, som danner baggrund for den del af terminalplanen, der vedrører registreringsfunktionen.

Det enkelte bibliotek.

Anskaffede publikationer søges i Marc-databasen enten fra søgeterminaler eller i registre på f.eks. mikrofiche. Er søgningen negativ, går publikationen til registrering. Er søgningen positiv, indtastes eller indberettes bibliotekets opstillingssignatur og klassifikationskode.

Registreringsarbejdet kan udstyrsmæssigt opbygges forskelligt fra bibliotek til bibliotek bl.a. under hensyn til den mængde publikationer, der skal registreres på biblioteket. Registreringen skal i slutfasen være en Marc-datapost, der skal overføres pr post eller tele til Marc-databasen.

Registreringsarbejdet, korrekturlæsning, rettelser, oprettelse af Marc-dataposter mv. er i princippet lagt ud på det enkelte bibliotek. Edb-kontoret kan bidrage med støtte til udstyr, registrerings-system etc.

Accessionskatalogen.

Indberetninger fra de biblioteker, der ikke leverer Marc-dataposter til Marc-databasen, eftersøges i Marc-databasen. Er søgningen positiv, tilføjes bibliotekssignatur. Er søgningen negativ, foretages der en sekundær katalogisering (registrering på grundlag af det indsendte katalogkort).

Edb-kontoret.

Marc-databasen etableres og vedligeholdes med materiale fra udlandet (Marc-bånd) og fra de enkelte biblioteker (Marc-dataposter). Der skal være mulighed for at søge f.eks. på ISBN og forkortede forfatter+titeloplysninger. Registre til off-line søgning udsendes regelmæssigt f.eks. på mikrofiche. Indlæsning af de enkelte bibliotekers opstillingssignatur og klassifikationskoder skal kunne foretages.

På basis af Marc-databasen og beholdningsregistrene udskrives kataloger, katalogkort til det enkelte bibliotek eller for en gruppe af biblioteker.

Edb-kontoret kan deltage i opbygningen af de lokale registrerings-systemer.

Terminaler i forskningsbibliotekerne, der helt eller delvist anvendes i forbindelse med Edb-kontorets programmer/systemer

Det kgl. Bibliotek

1 dataskærmterminal (Uniscope 100) med tilsluttet printer.
1200 baud fast linie til Recku.

Terminalen lejet af Edb-kontoret siden marts 1972.

Edb-kontoret betaler leje og vedl. ca 25.000 kr/år incl.moms

Det kgl. Bibl. betaler modem og linie 7.520 kr/år incl.moms

For tiden anvendes terminalen til:

- 1) registrering af nyerhvervede udenlandske periodica på Det kgl. Bibliotek. Personale og edb-forbrug ved registreringen betales af Det kgl. Bibliotek. Programvedligeholdelse af Edb-kontoret.
- 2) registrering af psykologiske tidsskrifter i danske forskningsbiblioteker. Personale og edb-forbrug ved registreringen betales af Rigsbibliotekarembedet. Programvedligeholdelse af edb-kontoret.
- 3) programmering og registrering af Systematisk Katalog. Al personale og edb-forbrug betales af Det kgl. Bibliotek.

Sydjysk Universitetscenter. Biblioteket

1 dataskærmterminal (Hazeltine 2000) med tilsluttet kassettebåndoptager. 300 baud drejet linie (til Recku).

Terminalen er købt af Edb-kontoret marts 1973 for ca 60.000 kr. Alle udgifter ved drift af terminalen betales af Sydjysk Universitetscenter: moden (1700 kr/år), telefonudgifter, service og vedligeholdelse.

Terminalen anvendes til registrering af bibliotekets bestand. Alle udgifter, der er forbundne med registreringen, dvs personale og edb-forbrug(Recku) betales af Sydjysk Universitetscenter. Programvedligeholdelse af Edb-kontoret.

Universitetsbiblioteket 1.afdeling. Amagerfilialen

2 dataskærmterminaler (Sintra TTE) med tilsluttede kassettebåndoptagere (Techtran 8400). 1 fast linie på 300 baud til Recku.

Terminalerne købt af Universitetsbiblioteket 1.afdeling i august-oktober 1975 for ialt ca 90.000 kr.

Alle udgifter ved drift af terminalerne betales af Universitetsbiblioteket: modem+linie (4200 kr/år), vedligeholdelse (ca 5000 kr/år).

Terminalen anvendes til registrering af bibliotekets bestand.

Alle udgifter, der er forbundne med registreringen, dvs. personale og edb-forbrug (Recku) betales af Universitetsbiblioteket. Programvedligeholdelse af Edb-kontoret. Universitetsbiblioteket yder personale støtte til Edb-kontoret, fra 1. april 1976 1 hel systemplanlægger, som dog først og fremmest skal arbejde med udviklingsopgaver for biblioteket (udlånsnotering og lign.)

Forskningsbibliotekernes Edb-kontor

1 dataskærmterminal (Uniscope 100). 1200 baud drejet linie til Recku. Terminalen lejet af Edb-kontoret siden marts 1972. Edb-kontoret betaler leje og vedl. ca 15.000 kr/år incl.moms Edb-kontoret betaler modem + tlf. ca 7.000 kr/år incl.moms Terminalen anvendes udelukkende til til programmering og programvedligeholdelse på Edb-kontoret. Alle hermed forbundne udgifter til personale og edb-forbrug betales af Edb-kontoret.

1 skrivemaskineterminal (Dataprinter 300). 300 baud fast linie til Recku. Terminalen købt af Edb-kontoret januar 1975 for 40.000 kr. Edb-kontoret betaler modem+linie (6800 kr/år) og vedligeholdelse. Terminalen anvendes til programmering og programudskrifter på Edb-kontoret. Desuden anvendes den til udskrifter til en del projekter, der helt eller delvist betaler for edb-forbruget på Recku: 4-fløjede kladdesedler i ISBN-projektet, ordnede lister til Sydjysk Universitetscenter + periodicaprojekterne, klassifikations-skemaer til Det kgl. Bibliotek, liste og registre til psykologisk litteratur i danske forskningsbiblioteker, korrekturlister til de projekter, der anvender Edb-kontorets katalogiseringssystem, ad hoc udskrifter til diverse projektgrupper og udvalg.

Danmarks Biblioteksskole. Edb-laboratoriet

Danmarks Biblioteksskole har demonstrationsmodeller af Edb-kontorets katalogiseringssystem og katalogprogram, der anvendes fra skolens terminaler. Edb-kontoret har intet økonomisk eller fagligt ansvar, men stiller blot materiale til rådighed på skolens eget ansvar og risiko.

Terminer for anskaffelse af terminaler mv til forskningsbibliotekerne

Tillæg til: Foreløbig terminalplan for forskningsbibliotekernes fælles edb-udviklingsarbejde, Edb-kontoret, marts 1976

Indledning.

I dette tillæg til den foreløbige terminalplan for forskningsbibliotekernes fælles edb-udviklingsarbejde gives der forslag til terminer for anskaffelse af terminaler i forhold til enkeltprojekterne i det planlagte edb-udviklingsarbejde; terminaler til f.eks. dokumentationstjenester, interne administrative opgaver, programmeringsarbejde samt forsøgsvirksomhed hovedsagelig af lokal interesse er ikke medtaget i denne anskaffelsesplan.

En terminalplan med et generelt tilsnit kan ikke udarbejdes uden inddragelse af bl.a. de muligheder, der består i at bruge terminalerne samt af andet udstyr til løsning af opgaverne. I den foreløbige terminalplan er der i afsnittet vedrørende udstyr til fremstilling af kataloger medtaget udstyr til fremstilling af mikrofiche/-film samt fotosætter. Såfremt der ikke kan anvendes udstyr af denne art, vil behovet for terminaler til fremstilling af kataloger være anderledes og større end skitseret i anskaffelsesplanen. Under udstyr til registrering af bibliografiske data er medtaget et antal terminaler. Med den afdæmpede udvikling, der for tiden finder sted for de regionale edb-centre, og med forskningsbibliotekernes forventede ringere mulighed for i fremtiden at udnytte disse centre, er det nødvendigt, at der anskaffes et edb-anlæg i forskningsbiblioteksregi.

Det forudsættes, at ca 40% af de bibliografiske enheder, der skal katalogiseres i forskningsbibliotekerne, kan erhverves omtrent færdigkatalogiserede i forbindelse med udveksling af MARC-bånd mv. Da ISBN-projektets forsøgsperiode endnu ikke er kommet igang, har denne antagelse ikke kunnet bekræftes.

De anførte udstyrsanskaffelser er ikke indarbejdet i de enkelte bibliotekers budgetforslag. Dette forhold medfører stor usikkerhed med hensyn til placeringen af anskaffelserne i de enkelte tidsterminer.

Udstyr til registrering af bibliografiske data.

Der anskaffes 9 terminaler i 1. halvdel af 1977 (3 af Accessionskatalogen, 3 af Det kgl. Bibliotek og 3 af Statsbiblioteket). 1. januar 1978 påbegyndes edb-katalogisering på Det kgl. Bibliotek og Statsbiblioteket. Accessionskatalogen fremstilles af disse katalogiseringer og af katalogiseringer på MARC-bånd samt en restkatalogisering, som foretages af Accessionskatalogen. Denne relativ store terminalanskaffelse skal koordineres med anskaffelse af et edb-anlæg til Accessionskatalogen. Øvrige større biblioteker skal tilkobles dette system i

løbet af 1978-79. Der bør tilstræbes on-line forbindelser for at reducere dobbeltkatalogiseringen. Er dette ikke muligt, bør der i hvert fald være adgang via søge- og transaktionsterminaler til det store lager af bibliografiske data (jfr nedenfor). For direkte tilslutning til Accessionskatalogen skønnes behovet at være ca 10 terminaler ialt, idet også mindre biblioteker, der edb-katalogiserer, bør tilsluttes så tidligt som muligt.

Efterhånden som flere og flere biblioteker tilsluttes Accessionskatalogen, vil der muligvis blive overskud af terminalkapacitet, som da bør anvendes til registrering af den ældre litteratur.

Til opbygning af en Dansk Samkatalog over Periodica (DASP) er der anført behov for 3 terminaler. Med den tidsplan, der er for projektet, skal disse terminaler tidligst anskaffes i 1.halvdel af 1978.

Med de specielle opgaver, der påhviler Danske Afdeling, Det kgl. Bibliotek, er der behov for 1 terminal inden udgangen af 1976.

Udstyr til fremstilling af kataloger

Med de opgaver, som Edb-kontoret har i forbindelse med udskrivning af forskellige former for kataloger, er der i indeværende år i hvert fald behov for endnu 1 terminal.

Udstyr til udlånsregistrering og -kontrol

I forbindelse med opbygning og åbning af Universitetsbiblioteket 1.afdelings filial på Amager skal der senest i 1. halvdel af 1977 anskaffes udstyr til udlånsregistrering og -kontrol.

Udstyr til søgning på bibliografiske data

I forbindelse med ISBN-projektets realisering skal der anskaffes en søge- og transaktionsterminal i hvert af de biblioteker, der deltager i forsøget. Anskaffelsen bør for det enkelte bibliotek ske så tidligt som muligt, dels fordi det vil give et bedre søgsforløb, og dels fordi det vil betyde en arbejdsmæssig aflastning for Edb-kontoret.

Oversigt over terminalanskaffelser

	1974		1975		1976		1977		1978		1979		1980	
Halvår:	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
<u>Udstyr til registrering af bibliografiske data:</u>														
Sydjysk Universitetscenter	1													
Ubl-Amagerfilialen			2											
Det kgl. Bibliotek					1	1	3							
Accessionskatalogen							3							
Statsbiblioteket							3							
Andre biblioteker									5		5			
Dansk samkat. over periodica									3					
<u>Udstyr til fremstilling af kataloger mv.:</u>														
Edb-kontoret			1		1									
<u>Udstyr til udlånsregistrering og -kontrol:</u>														
Ubl-Amagerfilialen							1							
<u>Udstyr til søgning på bibliografiske data:</u>														
Edb-kontoret					1									
Bibliotekerne som helhed					2	2	2	2	2	2	2	2	.	.